

BUITEN

10^E JAARGANG N^O. 44

ZATERDAG 28 OCTOBER 1916.

Foto C. Steenbergh.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.
HET ZOOGENAAMDE „KLEIN ZWITSERLAND“ OP SCHOONDERBEEK.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

HET „JOHN GRIER HOME”. UIT HET ENGELSCHE, DOOR JEAN WEBSTER (20)	BLZ. 518
ST. CAECILIA, DOOR F. W. DRIJVER	„ 519
PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE, DOOR C. VAN SON, (GEÏLLUSTREERD)	BLZ. 517, 520—523
INDRUKKEN VAN EEN GEÏNTERNEERDE UIT HARDERWIJK EN OMSTREKEN, DOOR MAURITS PETERS	BLZ. 522
NOG IETS OVER HET HUIS TE LINSCHOTEN, DOOR C. V. JR.	„ 523
KRUSSPIN BIJ DE VANGST, DOOR O. C. BARTELS, (GEÏLLUSTREERD)	BLZ. 524—525
KOEKOEKMYSTERIE, DOOR A. B. WIGMAN	BLZ. 524
DE GEÏNTERNEERDE, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE	„ 524
DE HERVORMDE RENAISSANCE-KERKEN IN NEDERLAND, DOOR JHR. J. H. SCHORER, (GEÏLLUSTR.)	BLZ. 526—527
ZEEER KORTE OORLOGSVERHALEN, DOOR G.	BLZ. 527
DE SCHAPENDUINEN, (GEÏLLUSTREERD)	„ 528
ODE AAN DE KARNEMELK, DOOR G.	„ 528

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke Nummers kosten 8 dagen na de verschijning 15 cts., daarna wordt de prijs 25 cts.

HET „JOHN GRIER HOME”

DOOR JEAN WEBSTER.

(20) (Geautoriseerde vertaling van „Dear Enemy”)

13 Juli.

LIEFSTE Judy, —
Aanhoort de goede tijding!
Daar dit de 31 ste dag van Punch's afwezigheid is, telefoneerde ik zijn twee weldoeners op, om, zooals was afgesproken, over zijn vertrek te confereeren. Maar ik stuitte op een verontwaardigde weigering. Hun lief, klein vulkaantje teruggeven, nu hij er juist aan begon te wennen de menschheid niet regelmatig op vulkanische uitbarstingen te vergasten! Ze konden er gewoonweg niet over uit, dat ik zulk een ondankbaar voorstel doen kon. Punch heeft de uitnodiging al aangenomen om er den heelen zomer door te brengen.

Nog steeds zijn we hier aan het kleeren naaien. Je moest de machines hooren snorren en eens luisteren naar het vroolijk gebabbel in de naaikamer. Ons meest lusteloos, versuft vondelingetje wordt wakker en stelt weer belang in het leven, als ze hoort, dat ze drie jurken zal krijgen, die aan haar en niemand anders zullen toebehooren en elk van een andere kleur zullen zijn, die ze zelf mag uitzoeken. En je moest eens zien hoe dat hun bij het naaien aanspoort; zelfs de kleintjes van tien jaar zijn dapper aan het zoomen. Ik wilde wel, dat ik net zoo'n goed middel kon bedenken om de belangstelling voor het koken op te wekken, maar onze keuken helpt ons absoluut niet om die opleiding wat aangenaam te maken. Je weet niet welk een domper het is voor iemands geestdrift als hij een H. L. aardappelen moet schillen.

Ik geloof dat ik je al verteld heb, dat ik mijn kinderen in tien aardige, kleine families zal verdeelen met een lief huismoedertje, dat aan het hoofd van de tien staat. Als ik nu tien aardige cottagewoninkjes had om hen daarin te stoppen, met bloemen voor het huis en hondjes en katjes en konijntjes, zouden we een werkelijk presentabel gesticht kunnen vormen en behoefden wij ons niet te schamen als deze of gene ons kwam opzoeken.

Donderdag.

Ik begon dezen brief drie dagen geleden maar werd daarbij overvallen door een zeer welwillenden breedsprakigen philanthroop (met dat gevolg, dat ik vijftig kaartjes voor het circus kreeg) en ik had sedert dien geen vrij oogeblik om weer verder te schrijven. Betsy is drie dagen in Philadelphia geweest omdat ze voor het een of ander nichtje bruidmeisje moest zijn. Ik hoop dat haar overige familie voorloopig niet aan trouwen denkt want zoo'n

evenement is zeer storend voor de rust en orde van het John Grier Home.

Terwijl zij er was, bezocht zij een familie, die naar een kind had gevraagd. Natuurlijk hadden wij niet bepaald een kuikentje, dat van onder Moeders vleugels uit moest vliegen maar nu die familie ons zoo toevallig tegen het lijf liep, wilden we toch van de gelegenheid profiteeren. Gewoonlijk werken wij met de State de Charities' Aid Association, welke een menigte agenten heeft, die het land bereizen en zoo dus voortdurend in aanraking blijft met families, die kinderen wenschen aan te nemen en met gestichten, die die kinderen op deze wijze een goed tehuis willen verschaffen. Sedert deze instelling zich bereid heeft verklaard ook voor ons te werken, kunnen we haast alle kleine babies, die wij hebben, plaatsen. Ik wil er ook zooveel mogelijk op heel jeugdigen leeftijd een eigen thuis bezorgen want ik geloof zeker, dat een eigen thuis het beste is, wat een kind zich wenschen kan. Natuurlijk moeten wij eerst heel zeker zijn van het milieu, waarin het schaapje terecht komt. Ik verlang geen rijke pleegouders, maar in elk geval vriendelijke liefhebbende en verstandige ouders. Deze keer heeft Betsy naar het schijnt een juweel van een familie ontmoet. Het kind is nog niet geleverd, de papieren zijn ook nog niet geteekend en dus verkeer ik nog steeds in angst, dat plotseling al onze mooie plannen in duigen zullen vallen.

Vraag eens aan Jervis, of hij weleens gehoord heeft van J. F. Bretland in Philadelphia. Deze schijnt zich veel in financieele kringen te bewegen. Het eerste, wat ik van hem onder mijn oogen kreeg, was een brief aan den „Directeur van het John Grier Home”, een kort zakenbriefje in machineschrift, van een afschuwelijk zakelijken advocaat, meldend dat zijn vrouw besloten had een meisje van goede gezondheid en met lief voorkomen tusschen twee en drie jaar, aan te nemen. Het kind moest een vondeling van Amerikaansche afkomst zijn, zonder erfelijke belasting en zonder familieleden, die nog eenig recht kunnen laten gelden. Zou ik hem zulk een kind kunnen verschaffen?

Bij wijze van referentie noemt hij „Bradstreets”. Heb je ooit zoo iets grappigs gehoord?

Wij begonnen ons onderzoek door aan een dominee in Germantown, de stad, waarin J. F. Bretland woont, inlichtingen te vragen.

„Is hij bemiddeld?

Betaalt hij zijn rekeningen?

Is hij vriendelijk tegen dieren?

Bezoekt hij de kerk?

Leeft hij in goede verstandhouding met zijn vrouw?”

en nog een dozijn andere impertinente vragen.

Wij schenen een dominee met gevoel voor humor te hebben aangetroffen want inplaats van hierop breedvoerig in te gaan, schreef hij met groote letters dwars over het vel papier: „Ik wou, dat zij mij wilden aannemen!”

Dit klonk veelbelovend, daarom ging Betsy dadelijk naar Germantown, zoodra de bruiloftsplechtigheid afgelopen was; Betsy schijnt een geboren detective te zijn. Nadat zij ergens een kort bezoek heeft afgelegd, kan ze ons alleen door het zien van tafels en stoelen op een heel familiedrama vergasten.

En ze keerde vol van enthousiaste bijzonderheden bij ons terug.

Mijnheer J. F. B. is een rijk en zeer invloedrijk burger, die door zijn vrienden hartelijk bemind en door zijn vijanden diep gehaat wordt (ontslagen bedienden, die niet nalaten van hem te vertellen, dat hij een hardvochtig man is). Hij bezoekt ook de kerk, niet geregeld, maar zijn vrouw haalt de schade voor hem in en hij geeft er geregeld geld voor.

Zij is een allerliefste, zachte vrouw, en zeer beschaafd. Nadat zij een jaar zenuwziek in een sanatorium heeft doorgebracht, heeft de dokter gezegd, dat zij iets moest hebben, wat haar aan het leven bond en hij raadde haar ten eerste aan om een kind te adopteeren. Zij heeft daarnaar altijd verlangd. Eindelijk, zoo als altijd, heeft ook in dit geval de lieve, zachte echtgenoot getriomfeerd en de strenge man is gedwongen om toe te geven.

Terwijl hij nu zijn eigen voorkeur voor een jongen voorbijzag, schreef hij, zooals ik je reeds vertelde, het gewone verzoek van een vrouw, een meisje te willen aannemen.

Mevrouw Bretland heeft met het steeds levendig verlangen een kind aan te nemen, al jaren lang over niets dan over kinderen gelezen en er bestaat geen kinderziekte of zij is er volkomen van op de hoogte. Zij heeft een heerlijk zonnige kinderkamer en een kast vol poppen, die zij vol liefde heeft uitgezocht. Zij toonde Betsy alles vol trots. Je begrijpt hoe hard die arme vrouw een kindje noodig heeft!

Zij heeft ook juist gehoord van een uitstekende Engelsche nurse, die ze zou kunnen krijgen, maar misschien zou het wel beter zijn om met een Fransche kindermeid te beginnen zoodat het oor van het kind dadelijk aan die vreemde klanken zou kunnen wennen. En het interesseerde haar ook erg toen zij hoorde, dat Betsy de Universiteit had bezocht. Ze wist nog niet of ze haar baby later daarheen zou sturen, ja of neen. Wat dacht Betsy ervan? Als het kind nu Betsy's eigen dochter was, zou zij haar dan de Universiteit laten bezoeken?

En dit alles zou vermakelijk zijn als het niet tevens zoo aandoenlijk was. Werkelijk, ik kan me niet los maken van het beeld van die arme, eenzame vrouw, die daar poppenkleertjes jaren achtereen naaide voor het kleine, onbekende meisje, waarvan ze zelfs nog niet eens zeker wist of ze het zou mogen aannemen ja of neen. Ze verloor haar eigen twee babies jaren geleden, of liever

gezegd, ze heeft ze nooit gehad, de kindertjes van dat arme moedertje hebben nooit geleefd.

Je ziet dus, wat een prachtig thuis dat zou zijn. Een schat van liefde wacht op het kleine meisje en dat is meer waard dan alle weelde, die toch ook niet kwaad is als ze met liefde gaat gepaard.

Maar nu is het groote probleem een kind te kunnen vinden en dat is niet gemakkelijk — De J.F.B.'s zijn zoo afgrijselijk veel-eischend. Ik heb juist het baby-jongetje, dat voor hen zou passen maar wat zou er dan met al die poppen moeten gebeuren! Kleine Florence is ook niet goed want haar moeder leeft nog steeds, en dan heb ik een verzameling van buitenlanders met groote, bruine oogen maar dat is heelemaal niets, want Mevrouw Bretland is blond en heeft blauwe oogen en haar dochter moet op haar lijken. Ik heb ook verschillende kleine snoesjes, die niet het minst van erfelijke belasting te lijden hebben maar de Bretlands verlangen een afstammeling van een geslacht, waarvan zes generaties minstens de kerk trouw hebben bezocht terwijl aan het hoofd een groote persoonlijkheid moet prijken. Ook heb ik een schat van een kindje met blonde krullen (en krullend haar wordt hoe langer hoe zeldzamer) maar, lieve deugd, het kind is onwettig en dat schijnt een onoverkomelijk bezwaar in het oog van pleegouders, hoewel het aan het kind zelf niet de minste afbreuk doet. Toch zal het niet gaan want de Bretlands eischen een boterbriefje.

Van alle 107 blijft er maar één over, die ervoor geschikt zou zijn. De vader en moeder van onze kleine Sophie werden bij een spoorwagongeluk van het leven beroofd en alleen doordat hun kindje juist in een hospitaal lag om voor een abces in de keel behandeld te worden, bleef het kind gespaard. Ze is van een goede, Amerikaansche familie en van vervelend-onberispelijk gedrag. Zij heeft ook veel van een uitgewrongen vaatdoek — een dreinerig, vervelend klein ding! De dokter heeft haar met zijn geliefkoosde levertraan en spinazie volgepropt, maar kon er, ondanks dat alles, toch niet in slagen, om er een beetje aardigheid in te pompen.

Toch kunnen liefde en goede zorg soms wonderen bij gestichts-kinderen uitrichten en het kan zijn, dat zelfs zij zich nog eens tot een zeldzaam schoone bloem ontplooit. Dus zond ik een ontroerend verslag over haar familiegeschiedenis aan J. F. Bretland, vergezeld van het aanbod om haar in Germantown uit te leveren.

Vanmorgen kreeg ik echter een telegram van J. F. B. Hij is niet van plan een dochter ongezien te koopen, maar hij zal hierheen komen om het kind persoonlijk den volgenden Woensdag om drie uur in oogenschouw te nemen.

Lieve deugd, als hij haar nu eens niet kan uitstaan! Wij zetten nu ons beste beentje voor om het kind schoonheid bij te brengen, evenals ook een jonge hond geprepareerd wordt alvorens hij naar de tentoonstelling verhuist. Zou je het heel erg vinden, als ik een tikje rouge op haar wangen smeerde? Ze is nog te klein om die gewoonte over te nemen.

Nu, je kunt je niet beklagen, dat ik je te weinig schrijf, — ik heb aan een door achter elkaar gepend. Je ziet nu wel waar mijn hart en gedachten zijn. O Judy, ik ben toch zoo bezorgd voor de toekomst van die kleine Sophie! Het lijkt wel of het mijn toekomst betreft of die van mijn bloed-eigen kleine dochter!

Eerbiedige groeten aan onzen President,

Sallie McBride.

Beste Gordon,

Ik vind het heel leelijk en onaardig om me vier weken lang zonder een enkel woord te laten, alleen maar omdat ik in een abnormale herrie en drukte je drie weken lang niet schreef. Ik maakte me al ongerust over het feit of je nog tot de levenden behoorde en ook mijn kinderen missen Oom Gordon op een vreeselijke wijze want ze houden dol veel van dien Oom. Denk er alsjeblieft aan, dat je ons beloofd hebt een ezel te sturen en vergeet ook niet, dat ik het zwaarder heb te verantwoorden dan jij. Het is heel wat harder werk om in het John Grier Home te ploeteren dan in het Capitool en daarbij komt nog, dat jij veel betere hulp hebt dan ik.

Dit is geen brief, alleen maar een verontwaardigd protest. Misschien schrijf ik je morgen of op een andere keer. S.

P. S. Nu ik je brief overlees, verteeder ik wel een beetje, maar toch geloof ik je lieve woordjes geen van alle. Ik weet heel goed, rat je me vleit, als je zoo mooi praat, en daarvoor heb je dan een deden, vriendje!

17 Juli.

Lieve Judy,

Ik moet je een heele historie vertellen.

Zooals je weet, zou Woensdag de belangrijke samenkomst tusschen J. F. Bretland en de kleine Sophie plaats vinden; dus werd die kleine om half twee gebaad en geborsteld en in schoone kleertjes gestoken en aan een vertrouwenswaardig vondelingetje afgeleverd met het nadrukkelijk verzoek ervoor te waken, dat het kind schoon bleef.

Precies klokslag drie (nog nooit heb ik iemand ontmoet, die zoo afgrijselijk businesslike is als J. F. B.) hield er een luxueuse auto voor het hek van ons ontzagwekkend château stil. Een breedgeschouderde, stevige man met vierkanten, beslist kop en iets over zich, dat je beweegt vooral voort te maken, stapte uit en meldde zich drie minuten later bij mijn werkkamer aan. Hij begroette mij kortaf als „Miss McKosh”, wat hij na mijn vriendelijke verbetering in „Miss McKim” wijzigde. Ik wees hem mijn gemak-

kelijksten armstoel aan en nodigde hem uit, na de gedane reis een verfrissching te gebruiken. Hij vroeg hierop om een glas water (ik vind het prettig als een pleegvader matig is) en gaf daarna met zeker ongeduld te kennen, dat hij tot de zaak wenschte over te gaan. Dus schelde ik even en gaf order om de kleine Sophie naar beneden te brengen.

„Neen, neen, Miss McGee”, stribelde hij tegen, „ik zou haar liever in haar eigen omgeving willen zien. Weest U zoo goed en brengt U mij naar de speelkamer of naar de slaapkamer, waar die kleintjes zijn”.

Ik bracht hem naar de speelkamer, waar dertien of veertien kleine dreumesjes, in flanelletjes gestoken, op matrassen op den grond rolden. Sophie, afgescheiden van de anderen, prijkte in haar schoonsten tooi en woog zwaar op den arm van een blauwgeruit katoenen vondelingetje, dat van het geval al meer dan genoeg had. Ze dreinsde en zanikte om ook op den grond te mogen spelen en bood een allesbehalve aanlokkelijken aanblik. Ik nam haar in mijn armen en suste haar en streek haar kleertjes glad en snoot haar neusje en vroeg haar vleicnd dien heer eens in de oogen te kijken.

De heele toekomst van dat kind hing van één vriendelijk lachje af en ze dreinsde!

Mr. Bretland schudde haar handje op een zeer kort aangeboden wijze en nam haar van top tot teen op alsof hij een jongen hond voor zich had. Sophie nam niet de minste notitie van hem, maar draaide hem haar rug toe en verborg haar snuitje in mijn hals. Hij haalde zijn schouders op en zeide, dat hij haar wel op proef wilde nemen, misschien voelde zijn vrouw er iets voor. Hij zelf verlangde in geen enkel opzicht naar dat kind en wij maakten aanstalten om heen te gaan. Maar wie denk je wel, dat ons daar te gemoet liep? Niemand anders dan die kleine, zonnige Allegra! Vlak voor hem wankelde zij, zwaaide met haar armen als een windmolen en plofte op alle vier neer. Hij sprong met groote handigheid op zij, om te voorkomen, dat hij op haar trapte, en pakte haar beet om haar weer op te helpen, maar dat lieve diertje sloeg haar armpjes vast om zijn hals en keek met een heerlijk vertrouwelijk lachje naar hem op.

„Pappie, til baby op, Pappie!”

Hij is de eenigeman, behalve de dokter, dien het kind sinds weken heeft gezien en waarschijnlijk lijkt hij eenigszins op haar bijna vergeten vader.

J. F. B. pakte haar beet en gooide haar zoo handig de lucht in alsof dat een dagelijksch karweitje voor hem was, terwijl zij schaterde en het uitgierde van de pret. Toen hij vervolgens te kennen gaf, dat hij haar weer op den beganen grond wilde afzetten en haar liet zakken, pakte ze hem bij zijn neus en bij zijn ooren en trommelde met haar beide voetjes een krijgsmarsch op zijn buik. Niemand kan er Allegra van beschuldigen, dat zij niet genoeg spirit bezit! J. F. B. wist zich uit haar omhelzing los te werken en zette haar op den grond neer, haar knuistje hield hij echter stevig vast.

„Dat is het kind, wát ik hebben moet”, zei hij. „Ik geloof niet, dat het noodig is, dat ik nog verder kijk”.

(Wordt vervolgd).

ST. CAECILIA.

Duizenden in den lande maakten zich dezen zomer op naar het, met natuurschoon zoo rijk bedeelde, Limburgsch stedeke Valkenburg. En verreweg de meesten dergenen, die de indrukwekkende vertooning van „Saul's Verwerping” gingen zien, verzuimden niet een bezoek te brengen aan de Catacomben, nabootsing van de onderaardsche begraaf- en schuilplaats der Christenen in het oude Rome.

Met passenden eerbied staarden zeker velen met mij op het beeld der maagd-martelares Caecilia, zooals zij daar ligt, met afgewend gelaat, aan den hals duidelijk zichtbaar de wonden, door den beul haar toegebracht. Van de linkerhand is de wijsvinger, van de rechter zijn drie vingers in gestrekte houding; volgens de uitlegging van den gids heeft zij aldus stervend nog het leerstuk der Drieëenheid beleden.

Caecilia stamde uit een oud Romeinsch geslacht en huwde, onder beding van het bewaren van haar maagdelijken staat, met een aanzienlijk jongeling, Valerianus, die, evenals zijn broeder, door haar tot het Christendom werd bekeerd. Nadat de Romeinsche prefect tevergeefs getracht had haar te bewegen den Heidenschen goden te offeren, gaf hij, verbitterd, haar aan beulshanden over, ten einde haar den marteldood te doen sterven. Nadat — aldus vermeldt haar legende — zij ongedeerd was gebleven in 't kokend bad, waarin men haar geworpen had, bracht de beul haar drie slagen toe aan den hals, die evenwel den dood niet aanstonds ten gevolge hadden. Daar 't verboden was een vierden slag toe te brengen, welke de genadeslag had kunnen zijn, leefde zij nog drie dagen, om daarna aan de bekomen wonden te sterven.

De overlevering dicht haar de uitvinding van het orgel toe, en zij wordt dan ook meestal afgebeeld, zittend aan dit instrument; men denke aan het bekende schilderstuk in de Dresdener Galerij van den Florentijnschen kunstenaar Carlo Dolci. Raphaël beeldde haar uit, luisterend naar hemelsche muziek. Sinds Palestrina te Rome een vereeniging tot beoefening van kerkelijke muziek stichtte, onder den naam van „Broederschap der H. Caecilia”, is haar naam een van de meest bekende namen van Heiligen geworden. Zij geldt als *Patrones der Musici*.

F. W. DRIJVER.

Foto C. Steenberg.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE. OUDE BOERDERIJ BIJ „KLEIN ZWITSERLAND”.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.

De Veluwe is zoo vaal niet meer:
Dien „vilt en hoed met gouden boorden”,
Hem overstrikken pracht van koorden,
De breede bol draagt veër bij veër.

POTGIETER.

ALS een valse ouwe, een voor 't grootste gedeelte woest-
liggend heuvelland met hei en bosschen, zoo werd ze ons
in onze jeugd beschreven, Gelderlands schoone schilder-
achtige Veluwe, wier oudere namen Veeluwe en Felua zijn.

Nu moge Hertog Arnout van Gelder in de 15^e eeuw deze streek
nog een „wilt en byster land” hebben genoemd, in onzen tijd
doen we de Veluwe zelf onrecht als we alleen zijn zoom, de
„gouden boorden”, prijzen om hun natuurschoon en rijkdom.

„De Veluwe is zoo vaal niet meer”, dat geldt nu nog veel
sterker dan in Potgieters tijd en de „pracht van koorden”, die het
heuvelland „overstrikken”, worden steeds grooter in aantal.

Ze van nabij te leeren kennen en er van te genieten, was het
doel dat we ons gesteld hadden. En we wilden daarvoor nu eens
niet tot uitgangspunt nemen een der overbekende liefelijke dorpen
aan den zuidelijken Veluwe-zoom: Wageningen, Renkum, Heelsom
Bennekom, Oosterbeek, De Steeg, Velp, Laag Soeren... Zelfs
Apeldoorn of Hoog Soeren lokten ons als middelpunten niet aan.
Het minder bekende zochten we, voor een rustige natuurgenieting,
en we nestelden ons ergens aan den Noordrand van den „vilt en
hoed”, in het dorpje Putten, dat met zijn 6500 inwoners, waar van
er slechts 1000 in de kom wonen, niets bizonders oplevert, dat den
reiziger tot een lang verblijf zou kunnen nooden. En we kunnen
ons begrijpen, dat iemand, die er een halven dag vertoefde, er
eens in een tijdschriftartikel minachtend over gedaan heeft.

Onze intocht was ook niet opwekkelijk. We kwamen er op een
regendag aan en reden in een sukkelend rijtuigje langs den een-
tonigen stationsweg naar ons pension. En toen reeds viel het ons
op, dat Putten als dorp op geen schoonheid kan bogen, dat de huizen
er even smakeloos gebouwd en gegroepeerd zijn als in zoo vele
dorpskommen, waar men afweek van de schilderachtige boeren-
woning, als model zoo nabij.

Maar we kwamen voor de omstreken met haar afwisselenden
rijkdom van natuurschoon, en die hebben we in al haar bekoorlijk-
heden leeren kennen.

Ons verlangen voor een zomerreis lag over de grens, maar nu
de nood der tijden ook ons dwong binnen de landpalen te blijven,

prijzen we ons gelukkig dat het lot ons heeft gevoerd naar de stilte
van *Putter*—, *Sprieder*— en *Speulderbosch*, waar men uren en
uren kan rondwalen zonder menschen te ontmoeten, waar men
ver weg van de rumoerige wereld en de drukke dagtaak rust en
vrede kan vinden in de stilte der natuur, slechts nu en dan ver-
broken door het afknappen van het dorre hout dat de sprokkelaars
in de bosschen mogen verzamelen en met hun haken van de hooge
dennenstammen trekken. Ge vermoedt ze door het geluid, maar
ge ziet ze nauwelijks.

Is het niet opmerkelijk dat uren in den omtrek geen tramlijnen
te bekennen zijn, dat als ge hier wilt genieten, ge over een paar
flinke beenen moet beschikken of gewoon moet zijn op het zadel
te zitten en wel dat van een fiets?

Met dit vervoermiddel toch kunt ge Putten in wijden bocht om-
cirkelen, in allerlei richtingen den omtrek doorkruisen en steeds
zult ge waardeering gevoelen voor het Boschbestuur, dat zulke
heerlijke fietswegen heeft aangelegd, of den A. N. W. B. huldigen,
wier „wielerpaden” zelfs door de ruige heiden, die ge er in groote
verscheidenheid vindt, mooie verbindingen tusschen, achter bosch
en heuvel verscholen dorpjes tot stand brengen, soms dwars door
het natuurschoon, dat men op de hoofdwegen niet te zien krijgt.

Daardoor waren ons mogelijk de eenzame „zwerftochten door
veld en bosch, langs rivieren en plassen, nu eens over de golvende
heide met eindeloze horizonten, dan weder onder het dichte loof
van groote bosschen, maar steeds zooveel mogelijk ver van het
geraas en het stof der groote verkeerswegen”, gelijk de heer G. A.
Pos, de 2e Voorzitter-hoofdconsul van den Toeristenbond voor
Nederland, het in zijn prettig geschreven, het vorig jaar verschenen,
brochure „Rijwieltochten over rustige wegen” zoo juist uitdrukt.

O, die heerlijke rust in zulk eene gezonde luchtstreek, dat dwalen
te voet of per wiel over de zonnige hei, dat lokken dan der koele
boschpoorten en altijd die kalmeerende vrede alom!

Een kennis, in het nabije Ermelo genesteld, schreef ons: „Wat
is 't hier een verrukkelijk, rustig, nog onbezocht en vrij onbekend
paradijsje; maar weinig ruchtbaarheid aan geven, hoor; anders
wordt het ook hier een oord van vermaak”.

Ons artikel bewijst, dat we dezen raad niet hebben opgevolgd.
Putten loopt zoo gauw geen gevaar door de luidruchtigheid van
dagjesmenschen gestoord te worden, het ligt te ver van groote
steden en de dorpen uren in den omtrek hebben zelf hun bekoor-
lijke omstreken. Evenmin behoeft men voor badplaatsdrukte te

vreezen, want al zijt ge per rijwiel in een 20 minuten aan de Zuiderzee, ge zult weinig lust gevoelen u aan het spel der modderige ondiepe golven toe te vertrouwen. Voor een zeebad dat nog eenigszins dien naam mag dragen, moet de blijvende of tijdelijke Puttenaar naar Harderwijk, dat men binnen het uur per fiets bereikt langs den lommerrijken straatweg, die, zeer varieerend wat zijn beplanting betreft, eindigt in de zeer teekenachtige Lindelaan, wier grillige takken en wijde kruinen als een ruim berceau ineen zijn gegroeid. En zulk een bezoek aan het oude stadje, dat in zijn statige kerk en zijn oude huizen de sporen draagt van vroegere welvaart, dat daar zoo schilderachtig ligt met zijn door de oude poort en den teekenachtigen molen beheerscht roode daken-complex, vlak aan zee, en dat er nog een badhuisje op na houdt, loont de moeite. 1)

In Putten en zijn naaste omgeving zijt ge uitsluitend op de stille natuur aangewezen. Daar zal niet zoo spoedig kwasi-mondain gedoe een schrille tegenstelling vormen met den eenvoud van het heerlijke buitenleven; daar zullen enkel menschen komen vatbaar voor natuur-indrukken en zij die rust en vrede zoeken of genezing voor hun zwakke gezondheid; want er zijn enkele sanatoria. Sommigen schrikt de wetenschap, dat daar patienten rondlopen, af. Vacantiegenieters willen niet graag aan „wrakke levens” herinnerd worden. Maar wij hebben er weinig van gemerkt en o. i. behoeft niemand zich erdoor te laten weerhouden. In deze wijde eenzaamheid loopt men elkaar niet zoo gauw in den weg. Juist om de gezonde boschlucht, de zuivere atmosfeer, de kalmeerende rust komt hier zoowel zieke als gezonde.

De ongedurigen, die het zoo gauw ergens saai vinden, als er niet de noodige „divertissements” zijn, die de voorname kunst niet verstaan met zichzelf alleen te kunnen zijn, blijven toch weg.

Waarom zouden we dan niet alle Nederlanders, die het schoon van eigen land nog zoo weinig kennen — 't is reeds een gemeenplaats, maar we helpen graag mee haar nog verder te verspreiden — en die juist zulk een natuur zoeken en noodig hebben; waarom zouden we hen niet opmerksaam maken op een van Veluwe's schoonste, nog te weinig bekende en gewaardeerde lustwaranden?

* * *

Wie ooren heeft naar onzen raad om er eens zijn tenten op te slaan — in letterlijken zin zagen we het padvinders en zelfs meisjesstudenten doen — zal ongetwijfeld iets meer willen vernemen over deze streek.

We zullen daarom eenige bijzonderheden geven over het door ons bezochte en doorkruiste gedeelte van de Noorder-Veluwe.

Putten biedt het groote voordeel, dat de zwakken en de sterken er natuurschoon en buitenlucht-ontspanning vinden, ieder naar zijn gading en uithoudingsvermogen.

Wie slechts voetje voor voetje er op uit kan, is binnen het kwartier bijna in alle richtingen in de gezonde stille boschlucht. De belommerde straatweg naar Ermelo en Harderwijk biedt op zich zelf reeds een schoone wandeldreef op elk uur van den dag. Links daarvan ligt het schilderachtige *Schoonderbeek*, in de 16e eeuw reeds de geliefkoosde bezitting van de Hertogen van Gelre. Het is een heuvelachtig terrein, begroeid vooral met hooge beuken, waar een beekje tusschen hooge oevers zijn oorsprong neemt en welk punt door de Puttenaars bij voorkeur „Klein Zwitserland” wordt genoemd; zelfs watervalletjes ontbreken er niet.

Depensiongasten, die uitsluitend komen om uit te rusten, kunnen hier en in het wat verderop gelegen *Oud- en Nieuw-Groevenbeek*, gescheiden door den straatweg, talrijke plekjes uitkiezen, waar ze daaglijks met genoeg zullen wederkeeren, evenzeer als in het met zeer varieerend lager hout begroeide *Putterbosch*, rechts van den straatweg zich uitstrekkend en doorkruist van vele kronkelwegen met teekenende namen als *Ketellappersweg*, *Grieteweg*, *Hunnenpad*,

1) Sedert October 1914 geven ook de geïnterneerde Belgen leven en beweging aan deze „ville morte”.

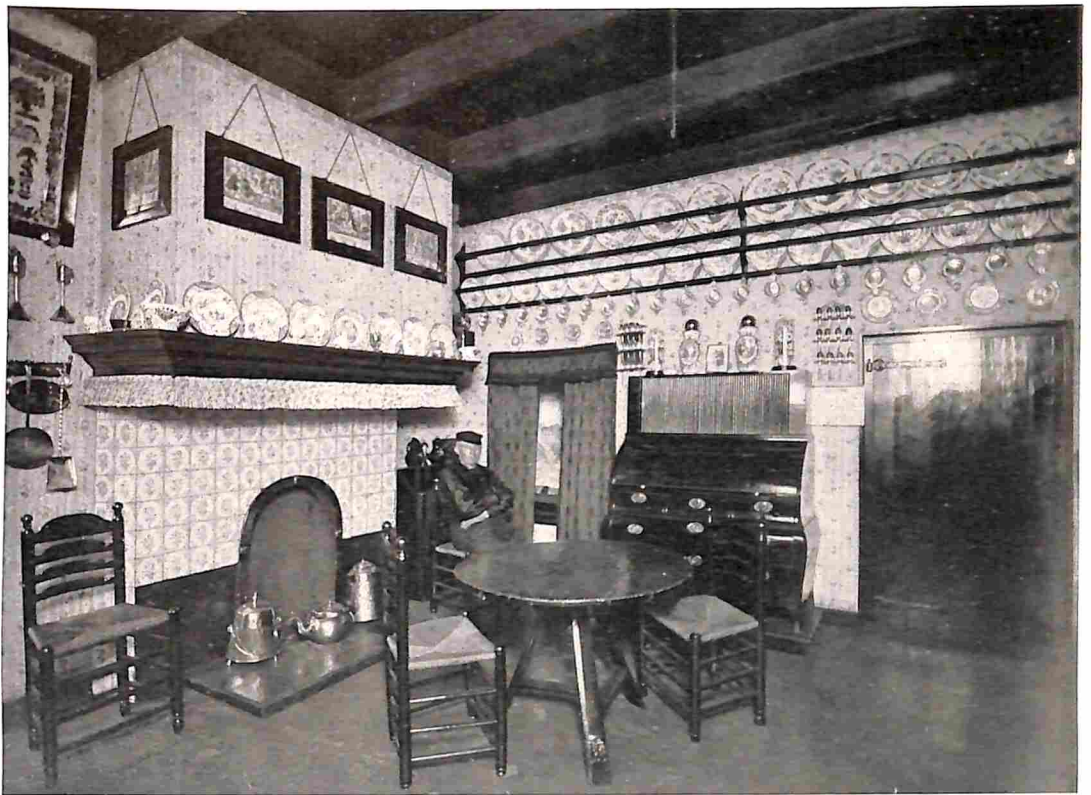

Foto C. Steenbergh.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.
BOEREN-BINNENHUIS ONDER HULSHORST.

Kozakkenpad. En het merkwaardige van deze intieme bosschen is, dat men, nauwelijks enkele tientallen meters van den hoofdweg verwijderd, zich in een uitgestrektheid van stille bosschen waant, ver van wereldsch gewoel, belangzuchtige business en afmattende bestaanszorg.

Maar ge kunt, al naar mate uw weerstandsvermogen grooter is — en dat is te oefenen en te harden, wandelaars die gauw over moeheid klaagt! — halve dagen rondzwerfen door de Puttensche bosschen, die ongeveer 1000 H. A. beslaan. Zelden zagen wij zulke poëtische berkenboschjes als hier, met hun fijne looverkruinen zilverig tintelend in de schuin invallende zonnestralen. En welk een rijke afwisseling van beuken, eiken en dennenhout. Er zijn aan den ouden *Arnhemse Karreweg*, (die zegt men, van Harderwijk tot Arnhem in grillige kronkelingen telkens over heuvels wippend, vroeger de visschers gelegenheid bood tot vervoer van hun vangst) plekken, waar de oude hooge dennen zoo statig in prachtige groepeerings met hun zware ruigbruine masten omhoog rijzen, om welke de namiddagzon door het wuivend zacht ruischend verwulfsel borend een kleurenspeel toovert, dat men het nooit vergeet, ook al was men slechts eenmaal te midden dezer natuurgrootscheit.

(Slot volgt).

C. VAN SON.

Overneming verboden.

Foto C. Steenbergh.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.
INGANG VAN HET LEUVENUMSCHE BOSCH ONDER HULSHORST.

Indrukken van een geïnterneerde uit Harderwijk en Omstreken.

ANDER land, andere zeden . . . en een Belg die te Harderwijk komt, bemerkt aanstonds dat hij hier te doen heeft met een sterk godsdienstig volk, welks karakter geheel anders is dan 't zijne, welks heele doen en laten, denken en voelen kontrast loopt met de Belgische gewoonten.

De Harderwijker is zéér stijf in den omgang, hij is sterk onder den invloed van den bijbel, hij meent dat zijn heilig Boek immer, aan een zijden draadje, boven zijn hoofd hangt, dat elke bladzijde een kilogram weegt en, zoo hij iets mocht miszeggen of misdoen, 't draadje zal breken, de bijbel op zijn hoofd zal vallen en hem te pletter drukken tegen den grond. In al zijn bewegingen is hij traag, hij heeft immer tijd genoeg, is nooit gehaast. Zooals de Mohammedaan zegt hij: „Haast en spoed is zelden goed”, „Kom ik er vandaag niet dan kom ik er morgen”, „Haasten is slecht voor de gezondheid,” maar de Koran is immers ook de onafscheidbare vriend van den Mohammedaan. Tien minuten in een magazijn of winkel moeten te wachten alvorens de vriendelijke (?) patroon u komt vragen met wat hij u van dienst kan zijn, is geen aardigheid. Zijn hart stort hij in de krant uit; onder de rubriek „Ingezonden” staat al zijn lief en leed vergaderd.

Het standverschil wordt hier nog zeer in eere gehouden, van verbroedering tusschen de maatschappijen is hier geen spoor te bemerken, elk blijft opgesloten in zijn eigen kring of stand.

De Harderwijker houdt van fietsen; al wat beenen heeft, 't zij natuur- of kunstbeen, fietst. Er zijn Belgen die beweren dat hij met een fiets geboren is. Heeren en dames — dames, dit is men in België niet gewend te zien — jong en oud, zelfs, alles fietst en een natuurlijk gevolg, ze zijn behendig en kunnen in den waren zin des woords fietsen. 't Is ook niet zeldzaam een heel huisgezin van zeven personen op een fiets te ontmoeten. Hij is zeer flegmatisch, houdt van bloemen, tapijten en van thee boven alles, zijn liefde voor de kunst beperkt zich tot de muziek en een weinig schilderkunst, 't is alles.

De vrouwen zijn in 't algemeen slecht geschoeid, ze geven de voorkeur aan witte, roze en blauwe rokken en bloesen, aan groene, roode en witte truien, die ze dragen als mantel, van kleederpracht is er bij ze niet veel te merken. Ze zijn zeer preutsch, maar beoefenen alle sporten zoowel als de mannen. Deze hebben de „slipjasziekte”. De kleeding der visschers is niets nieuws voor den Belg, die is hij gewend te aanschouwen aan de Vlaamsche kust.

Buiten Harderwijk zijn prachtige wegen, in de stad zelve lompe kaseide, van publieke stoepen (1) is er geen sprake, de straten zijn zéér smal. Veel vervoer en verkeer is er niet op de groote banen.

De stations zijn praktisch ingericht, doch 't reizen per spoor kost in Holland wel driemaal meer dan in België.

De omstreken van Harderwijk zijn prachtig, men treft er schilderachtige hoekjes en zandwegen, die vooral, aan, bijzonder langs den Nunspeetschen weg, Hulshorst, 't Leuvenumsche bosch en Staverden.

De woningen der boeren zijn in 't algemeen echte hollen, ze zijn half uit steen, half uit hout gebouwd, de gevel is zéér laag, 't dak bijzonder hoog en van riet. De boerinnen hebben wel een typische kleederdracht, een kletsekap en op dien kletsekap een gebloemd mutseken en een zilveren band om 't hoofd, die aan de slapen neerwaarts gaat en eindigt, op de hoogte der oogen, met een gouden stoppentrekker, platte borst en breede heupen, d'r zal wel een reep onder zitten, en witte blokken.

't Landelijk leven in Vlaanderen is dichterbij, hier is het te prozaïsch.

Elk boerderijke in Vlaanderen heeft zijn eigen bevalligheid, zijn eigen bekoorlijkheid. De witte muren, de groene luiken en

1) Wat de H llander „trottoirs” noemt; een bos bedekt onze kaken terwijl wij dit neerschrijven. Een troost, dat onze geachte medewerker van „publieke”, niet van „openbare” stoepen spreekt.

deuren, 't roode pannendak, 't licht alles zóó frisch tusschen 't gewas dat er omme geplant is. Hier overal dezelfde tint, 't zwart-groen geworden rieten dak.

Groote boerderijen, met uitgestrekte stallen en schuren, echte vestingen, zooals in België, bestaan hier niet.

De huizen der dorpen liggen allemaal langs de wegen, geen groepen, elk huis staat afzonderlijk — elke woning heeft een naam ('t kind moet toch een naam hebben) — er is geen middennaam ('t kind moet toch een naam hebben) — er is geen middelpunt, geen dorpsplaats, de kerken zijn verstoken tusschen hooggeboomte; 't zijn echt leelijke kerken. De dorpen zijn 's avonds goed verlicht.

En die Vlaamsche dorpen, hoe schoone, hoe schilderachtig, 't spits kerktoentje in 't midden, heel hooge in 't geluchte 't haantje schitterend in 't daglicht en om de kerk de huizen van 't dorp, zóó lief die bonte schakeering van roode en grauwe daken . . . en 's avonds:

En uit meengen klokketoren,
In de verste vert verloren,
Klept de Angelus . . .

(F. v. d. Weghe).

Ja 's avonds, in elk dorpen klept de Angelus, klept de zoete Angelus . . . en elk dorpen heeft zijn eigen toeken, en elk

toreken heeft zijn eigen kloksen, en elk kloksen heeft zijn eigen stemmeken, en elk stemmeken vertelt zijn eigen lief en leed . . . en 's avonds, wijd en zijd, terwijl alomme alles stille is . . . alover de stille landouwen galmt de Angelus, weerklinkt de zoete Angelus . . . ding, dong, dan . . . g . . .

En hier niets van dit alles, geen zoete Angelus, niets van al dat dichterlijke, niets dan dat stijf alledaagsch proza.

Maar d'r is een spreekwoord dat zegt: „die zoekt, die vindt”, en hij, die zoekt, vindt tusschen al dit prozaïsch gedoe wel poëzij.

En 's Zondags in den voormiddag is te Harderwijk alles gesloten, alles potdicht, geen levende ziele op straat, 't is er dan stil lijk in een graf . . . Alleene als 't tijd is om ter kerke te gaan, is er een voorbijgaande drukte, van eenige minuten slechts. Iedereen gaat ter kerke, zwijgend, stil denkend, den dikken bijbel, verguld op snee, onder den arm. Maar geen klokken-gelui uit den hoogen, ouden, grijzen toren, dat de vromen ter kerke roept . . . 't Klokje der R.-Katholieke kerk klept wel een keer of drie . . . maar 't en is geen Vlaamsch kloksen . . .

Maar na den middag is eigenlijk 't volle leven aan den gang, 't is er een heen en weer geloop van militairen. De burgers zitten achter 't gesloten venster, heel de familie in een gezelligen kout, verdiept in 't lezen of droomend te turen naar 't gewoel al in de straat. Slechts hier en daar

een man en een vrouw die samen met hun kroost naar den buiten gaan om eenige uurtjes te kuieren. Voorts meisjes, jeugdige meisjes bij de vleet, die elkaar „Dáág!” toeroepen of een „Had je me maar!” of „'t Zou wel kunnen maar 't zal niet gaan!” uitschreeuwen. Jonge visschers, kloeke kerels, — de pet scheef op 't lijf en een ponden zware keten die te waggelen hangt op hun buik — gaan „op staminée”, ik geloof dat het de eenige Harderwijkers zijn, buiten de sjouwerlieden, die wel „een potje bier

En 's avonds als d' avond is gevallen, de deemsteringe hangt al in de kamer . . . dan wordt het theelichtje aangestoken en terwijl 't moorken zingt een aardig voosken en rookwolkskes blaast al uit zijn toeteke . . . schuift heel de familie om 't tafelken heen en drinkt thee . . . 't lichtje werpt een flauw roodachtig schijnsel op strak, ernstige wezens. En hier en daar klinken melancholische tonen van een piepend harmonium.

't Is bepaald aandoenlijk, dat wekt u tot nadenken en men moet er uit besluiten dat die menschen rustig genieten van den rustdag, dat die menschen gezellig en huislijk weten te leven.

En . . . met Koninginnedag wapperen de vlaggen aan alle gevels en 't en is dan feestedag in de Harderwijksche achterbuurten, dan is er verlichtinge met oranje lampionnetjes, dan hebben de kleintjes een arksken getimmerd van groen loover, versierd met oranje strikken en papieren kettingen . . . ze trekken dan doot

PUTTEN EN DE-NOORDER VELUWE.
DE HIERDENSCH E BEEK IN HET LEUVENUMSCHE BOSCH.

Foto C. Steenberghe.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.
DE HEIDE TUSSCHEN PUTTEN EN STAVERDEN.

de stad, de kleintjes, een oranje lint om de lendenen, een Nederlandsch vlaggetje, waarop „Margarine” of „Erdal”, in de teere handekes, zingend Vaderlandsche liederkens. Ze schallen zóó rein, zóó teere, die blijde kinderstemmekes, ter eere van hun lieve Koninginne.

Ja, de Harderwijker zingt, hij zingt, van den vroegen morgen tot den laten avond.

Wat een Vlaming hier vooral treft, zijn de Fransche, Engelsche en Duitsche, in 't Hollandsch ingeburgerde woorden, op winkelborden en -ramen, in kranten en boeken...

Heel 't eentonig bestaan van den Harderwijker vat zich samen als volgt: 't lichaam achter 't venster, 't hart in de krant, de ziel in den bijbel.

* * *

Poover en misschien wel wat te pessimistisch zullen *mijn* indrukken zijn, poover omdat ik 't intieme leven van den Harderwijker niet ken, pessimistisch omdat wij geïnterneerden hier gedwongen zijn te vertoeven en dus alles met een enigszins somber oog aanschouwen.

Interneeringskamp, Okt. 1916.

MAURITS PEETERS.

NOG IETS OVER HET HUIS
TE LINSCHOTEN. ¹⁾

Voor velen bleek het bestaan van het „Huis te Linschoten” en dat in zulk een goed-bewaarden toestand, een verrassing te zijn. In aansluiting met hetgeen wij over de historie van het huis schreven, laten we hieronder een stukje volgen uit een brief, dien een onzer abonnés, de heer Petri uit Heemstede, ons naar aanleiding van de beschrijving zond.

Wat de heer Petri schrijft is een interessante aanvulling omdat het den overgang betreft van de glorieuse bewoning van het huis naar het verlaten-zijn.

* * *

„Voor ongeveer 45 à 50 jaar (zoo schrijft de heer Petri) heb ik meermalen het Huis te Linschoten bezichtigd. Het benedengedeelte werd toen bewoond door den tuinman-rentmeester met diens gezin en het kasteel met omgeving was voor ieder, die het aanvraagde, te bezichtigen. Op het voorplein stonden tafels en stoelen, want er was gelegenheid om het een en ander te gebruiken. Ook mocht men overal vrij rondwandelen en door de vijvers varen.

Ik herinner mij de kostbare en keurig-onderhouden aankleding van het huis. Prachtige, zeer zeldzame gobelins sierden de zalen; tal van geschilderde familieportretten waren aanwezig. In een der

¹⁾ Zie „Buiten” van 26 Aug. en 2 Sept 11. (nos. 35 en 36 van dezen jaargang.)

zijkamers hing het schilderij, voorstellende het Huis, precies zooals het plaatje in „Buiten” het aangeeft (2e helft 17e eeuw). Verder stonden in de kamers vele oude meubelen, welke met de rijk gevulde bibliotheek en de collectie oude wapens (waaronder nog verschillende met vuursteen) getuigden van de weelde uit vroegere dagen.

Ter weerszijden van den stoep buiten het huis, bevonden zich trappen naar het benedengedeelte. Tusschen die trappen en de uitgebouwde torens waren kommen met fonteynen, welke ik echter nooit in werking heb gezien.

Op de groote steenen brug prijken oranjeboomen en het huis was rondom begroeid met klimop. Voor het kasteel waren twee hondenhokken, waarin twee groote honden (aan kettingen!) de wacht hielden. Schuin tegenover het huis was een groote overdekte kegelbaan. Alles was in dien tijd, ondanks het niet-bewoond-zijn, prachtig in onderhoud, de bosschen zoo goed als de moestuinen.

Tegenover het hek van de oprijlaan was toen nog een breede draaibrug over het watertje „de Linschoten”, zoo breed, dat paard en rijtuig er gemakkelijk over konden rijden.

Het huis was destijds door huwelijk in bezit gekomen van een Duitschen graaf, wiens nakomelingen het in zijn geheel (met landerijen, bosschen, heerlijkheden) hebben verkocht, nadat alles er uit verwijderd was (circa 40 jaar geleden). Ik heb daarna het huis ook nog gezien, toen alles eruit verwijderd was.

Ook het reigersdorp, waarover U schrijft, heb ik gekend. In de nabijheid daarvan was een groote eendenvijver met wilde eenden, waarop dikwijls jacht werd gemaakt. In dat reigersdorp bevond zich de bewuste grafkelder en door de tralies van de deur kon men een kist onderscheiden. De grafkelder was toen reeds in staat van verval en volgens verklaring van den tuinman-rentmeester was deze kelder, onder een vorig geslacht gebouwd, nooit gebruikt geworden. De aanwezige kist zou ledig zijn. Bij een later bezoek bleek alles weggeruimd.”

Het lijkt ons zeer waarschijnlijk dat dit de bewuste kist is welke „den Excellent” (de temperamentvolle bewoner, dien men zich uit onze beschrijving herinneren zal) daar had laten plaatsen en waarin hij nu en dan de suggestieve emotie van den dood en begraven-worden onderging....

* * *

Verblijvend is het, dat het tijdperk van verval voor het Huis te Linschoten voorbij is, nu de tegenwoordige eigenaars het geleidelijk doen restaureeren.

Het gevaar, dat het Huis het lot van zoovele oude buitenverblijven, eens de trots onzer voorvaderen, zal deelen, is niet alleen afgewend maar de kans is groot, dat het binnen niet te langen tijd weer zal prijken in ouden luister, een sieraad van de te weinig bekende streek aan het mooie vaartje tusschen Woerden en Oudewater.

C. V. JR.

Foto C. Steenberghe.

PUTTEN EN DE NOORDER VELUWE.
DE HEIDE TUSSCHEN PUTTEN EN STAVERDEN.

KRUISSPIN BIJ DE VANGST. 1)

DE groote intelligentie der Kruisspin (*Epeira diademata* Cl.) komt niet alleen bij de vervaardiging van het web aan den dag, maar vooral ook door de manier, waarop zij haar prooi vangt. Weerlooze insecten, zooals muggen en kleine vliegen, haar dagelijkschen buit, pleegt zij eenvoudig op de plaats van het web, waar de dieren zich zelve gevangen hebben, te doodden. Tegenover sterkere en van wapens voorziene dieren, zooals groote vliegen, bijen of wespen, libellen, sprinkhanen e.a., die of voor haar zelf of althans voor haar web gevaarlijk zijn, moet zij andere maatregelen nemen, en daarvoor staan haar twee middelen ten dienste, die zij al naar den aard van het geval of afzonderlijk of gezamenlijk toepast, n.l. het geheel en al omhullen met spinsel, zoodat de prooi zich niet bewegen kan, en de beet met haar giftige kaaksprieten.

Het inspinnen van den buit geschiedt meestal met zeer groote snelheid. In weinige seconden pleegt het in het net geraakte insect zoodanig met spindraden omsnoerd te zijn, dat het ternauwernood in staat is nog eenige beweging te maken, laat staan van zich los te rukken. De spin pakt het dier met de pooten aan, draait het snel als een klos op een spinnewiel rond, terwijl zij gelijktijdig de spintepels tot een rechte lijn uiteen strekt en despinstof sterk uit de klieren perst: als een breed lint dringen de draden uit het lichaam en omhullen, door de wijd-uitgespannen achterpooten voor zover noodig nog verder uitgespreid, de prooi in een oogenblik met een glanzige lijkwade. Door heen en weer draaien en gelijktijdig laten werken der spinklieren wordt het geboeide dier ten slotte volkomen in het spinsel gehuld.

Is de prooi zoo groot, dat de spin haar niet om haar as draaien kan, dan wikkelt zij haar op die wijze in, dat zij om het dier heenloopt en daarbij haar spinklieren op de boven beschreven wijze laat werken. Meestal beproeft zij echter eerst een omdraaiing van het dier te bewerken, oogenschijnlijk met het doel om op deze wijze het gevangen insect met nieuwe vangdraden van het web in aanraking te brengen, en zoo tenminste voorloopig het dier beter te kunnen gevangen houden dan door de toevallige aanraking met het web.

Is de spin hongerig, dan begint zij direct op de plaats zelve met het verorberen van het ingesnoerde dier, in het andere geval sleept zij het naar de plaats waar zij gewoonlijk haar prooi verslindt en laat het daar hangen tot zij honger krijgt.

O. C. BARTELS.

1) De opnamen van deze reeks zijn alle tengevolge van vlugge beweging van het object onscherp. Niettegenstaande dat zijn zij toch opgenomen omdat zij beter dan andere het moeilijk op te nemen voorval van het inwikkelen der prooi weergeven.

Koekoekmysterie.

EEN bekend Britsch vogelkenner, die tevens een geduldig en handig fotograaf is, Oliver G. Pike, heeft het uitbroeden en voeren der jeugdige koekoeken ijverig bestudeerd en er, naast tal van fotos, waarvan men o.a. in het Fransche tijdschrift *La Nature* er eenige zeer aardig vindt weergegeven; zelfs een bioscoop-opname vervaardigd, die door de Société Gaumont geexploiteerd wordt.

Aan het verhaal zijner waarnemingen zij het volgende ontleend:

Musschen en vinken hebben doorgaans vaste plaatsen voor hun nesten en dezelfde koekoeksparen nestelen, jaar op jaar, in de buurt van dezelfde groepen van deze nesten, om hunne hoogstens 5 eieren, elk in een verschillend nest te leggen. Hiertoe wachten zij, totdat de vogels zelf eieren gelegd hebben. Daarna gaat de wijfjeskoekoek op den grond zitten, legt een ei, vliegt daarmee naar het nest van de musch, die doorgaans verschrikt de vlucht neemt, werpt er een of twee der rechtmatige eieren uit om plaats

te maken en legt er haar ei in. Soms, een van de tien keeren, is het vogeltje minder vreesachtig en ontstaat er een strijd, die wel met de nederlaag der musch eindigt, maar waarbij het koekoeksei te gronde gaat.

Ligt het ei goed en wel in het nest, dan vliegt de koekoek weg en keert de moeder terug, naar het schijnt zonder te bemerken, dat een ondergeschoven ei, dat nog wel anders gekleurd is, een of twee van haar eigen eieren vervangen heeft en gaat geduldig zitten broeden, met het gevolg, dat de jonge pleegvogel doorgaans voor tenminste een deel van de jonge musschen ter wereld komt. Nadat de eerste twee dagen van sufheid en blindheid voorbij zijn, begint de jonge koekoek het zich gemakkelijk te maken. Daar het nest gebouwd is voor kleinere bewoners dan hij, werpt hij de overige eieren, eventueel reeds geboren jongen, eenvoudig over den nestrand. Zijn ouders zien met genoegen, hoe hun spruit zich als een waardige koekoek gedraagt, maar de domme moeder schijnt niet te beseffen, welk een monster zij aan hare borst koestert. De heftige kreten om voedsel van het hongerige jong hebben op haar zulk een invloed, dat zij zich niet alleen inspant om voor hem zooveel mogelijk te vinden, maar er zelf niet zelden honger om lijdt.

Langzamerhand wordt het nest voor den jongen koekoek veel te klein en klimt hij er uit. Het is uiterst vermakelijk op Pike's fotografieën te zien, hoe de kleine pleegmoeder op den rug van haar ondergeschoven kind klimt om het op die wijze te voeren.

Hebben wij met dit verhaal het koekoeksmysterie opgehelderd? Zeer stellig niet, want de goede wil der vogels tegenover de koekoeken, die hun niets dan leed toebrengen, is tot dusverre onverklaard. Men kent tal van gevallen van symbiose — d.i. het wederzijdsch bewijzen van diensten tusschen dieren van verschillende soort — maar welke soort van dienst wordt hier door den koekoek bewezen zoo groot, dat de uitverkoren opvoeder er haar kinderen voor opoffert? En wat drijft den vogels, om elk jaar weder op ongeveer dezelfde plaats, waar zij den indringer en belager van hun huwelijksgeluk aantreffen, toch weer hunne nesten te bouwen? En vooral, wat drijft hen om de jonge spruit, aan wie ze toch wel kunnen zien, dat die niet van hun geslacht is, toch zoo te overladen met weldaden? Vanwaar deze sympathie, die zelfs zoover gaat, dat als de onverzadiglijke gulzigaard om voedsel schreeuwt, vogels van naburige nesten soms hun eigen broedsel schijnen te vergeten, om den jongen indringer te voeren?

Dat blijft nog een mysterie.

A. B. WIGMAN.

De geïnterneerde.

HET was een Zaterdagmiddag in Februari. De klok van het dorp had verweg zijn vijf slagen de luchten ingegalmd. Het was bladstil, in het westen daalde de zon in rooden brand achter wat grijze wolkenbanken en z o stil stond alles in het landschap dat men meenen

mocht de zon te zien dalen. —

Majoor Boedaert, bevelvoerder van het fort Werkerschans, als interneringskamp ingericht, ging met verlof.

Majoor Boedaert had in een plotselinge gril verkozen ditmaal in politiek zijn verlofdagen door te brengen.

Dus wandelde er een reeds grijzend heer, zeer verzorgd gekleed, met een lintje in het knoopsgat over de bruggen en door de poorten van het fort Werkerschans en werd eerbiedig gegroet door zijn soldaten. Hij had zich nog eens bekeken in den spiegel van zijn ontvangkamer en was voldaan. Zonder verwaandheid had hij gedacht: een gentleman.

Een coquet groen deukhoedje droeg hij, net zoo schuin dat het nog niet poeng, doch reeds zwierig was. Glanzige lakschoenen met zwart laken Absatz verborgen zijn nette, kleine voeten. Zijn ronde, gepolijste nagels had hij nog even gepolitoerd aan de

Foto Bartels.

OPN. I. EEN SPRINKHAAN IS IN HET WEB VAN EEN KRUISSPIN GERAAKT. DE GEHEELE LINKERZIJDE VAN HET DIER LIGT IN HET VLAK VAN HET WEB.

Foto Bartels.

OPN. II. DE SPIN HEEFT ZICH LANGS HAAR LOOPDRAAD TOT OP HET MIDDEN VAN HAAR WEB LATEN GLIJDEN EN KEERT ZICH NU TEGEN HAAR PROOI, WAARAAN HET GELUKT IS DOOR PLOTSELING UITSTREKKEN VAN DEN KRACHTIGEN ACHTERPOOT, DEN LINKERPOOT VRIJ TE KRIJGEN.

KRUISSPIN BIJ DE VANGST.

zeemleeren handschoenen, alvorens de kamer te verlaten.

Links had hij gekeken naar den langen donkeren tunnel in den wal, die de loodsen der geïnterneerde officieren omringde en hij zag met welgevallen de zware, houten deuren die op zijn initiatief vernieuwd waren. De wacht voor die poort ging in de houding staan, en toen de majoor door de tweede poort ging was ook daar een wacht en ten slotte stond op de breede brug over den vestinggracht de derde. Al die wachten gaven hem het aangename, ofschoon onbewuste, gevoel van herwonnen vrijheid, toen hij eenmaal buiten stond.

Hij dacht bij zichzelf: ze zitten goed achter slot, en die gedachte deed hem goed.

Majoor Boedaert was geen wreed man, integendeel; maar twee officieren, die erin geslaagd waren eenige maanden tevoren te ontvluchten, hadden hem een zoodanige reprimande bezorgd, dat hij alle maatregelen van bewaking tot het uiterste verscherpt had.

Terwijl hij langzaam voortwandelde over den weg buitenom den fortwal heen, en zijn eigen vrijheid op dien kalmen Februariavond zoo sterk waardeerde, kroop er wel weer het menselijke gevoel van medelijden, dat ten slotte iedere bewaker voor zijn gevangene krijgen moet, in hem omhoog.

Maar, dacht hij, betrekkelijk gesproken hebben zij het goed. Hij had een cantine voor hen laten bouwen, en een biljartkamer, en een leeszaal en badkamers. Dan konden ze met elkaar spreken, kaarten, wandelen. Want zoolang het licht was had hij hun verlof gegeven rond te stappen op het middenplein van het fort. En dus hadden zij het betrekkelijk goed.

Zoo voortwandeland was hij verborgen voor het fort door een rij van laag geboomte, dat aan den waterkant groeide. Hij stond juist een wijle stil om zijn jas dicht te knopen (want nu de zon daalde, werd het kil) toen hij een zachten plomp aan de overzijde van de gracht meende te hooren. De majoor bleef staan en tuurde voorzichtig door het dichte maar bladerlooze net van takken en twijgen, dat hem verborg. En inderdaad zag hij daar een naakte mannengestalte, die zich zoo geluidloos mogelijk in het water liet glijden.

Majoor Boedaert voelde het bloed in zware golven naar zijn hoofd stroomen, zijn wangen gloeiden van verontwaardiging. Toen werd hij weer kalmer en vooral: hij was voldaan.

— Een vluchteling, verdomd, zoo'n rakker, maar ik heb 'm fijn gesnapt. Vijf minuten vroeger of vijf minuten later had ik maar met verlof moeten gaan en de schooier was ontsnapt. Maar nou is ie d'rbij, fijn d'erbij. Hoe zal ik hem inrekenen. Moet ik een patrouille aanroepen of fluiten. Nee, ik zal 't zelf doen (en de majoor tastte bij deze overpeinzing naar zijn achterzak, waarin een revolver zat). Ik zal me nu nog niet laten zien, maar als ie vlak bij den kant gekomen is stap ik te voorschijn en roep hem aan en richt m'n revolver op hem. Daar zal ik dan staan als de wrekende gerechtigheid....

Maar toen de majoor zoo dacht aan die mooie apotheose van de gerechtigheid, begon hij ietwat verlegen aan zijn knevel te draaien. Tja, zie je, gerechtigheid, daar had 'et om de waarheid te zeggen bliksems weinig mee te maken, bliksems weinig....

En intusschen zwom de gevangene zoo snel en zoo geruischloos mogelijk door. Hij droeg een pakje met zijn tanden, zoodat de majoor hem nog niet herkende, ofschoon hij ingespannen keek.

— Zoo'n rakker, die daar, op god weet welke manier, aan de waakzaamheid van de schildwachten ontsnapt was; maar hij zou ze vinden die lummels (de majoor wond zich weer op) hij zou ze vinden; als deze kerel ontsnapt was, zou hij, Boedaert, een

schrobbeering gekregen hebben, die niet malsch was, en dat voor zoo'n kwibus die genoeg had van het gevangen zitten....

Maar terwijl de majoor nog nadacht over dat gevangen zitten, kwam onwillekeurig het gevoel weer over hem, dat zijn eigen vrijheid hem bezorgd had, toen hij zoo juist de Werkenschans verliet als gedistingeerd en ambteloos burger.

— Het is een mensch, dacht hij, een arm, verlangend mensch, hij verlangt naar zijn land, naar zijn vrouw en kinderen misschien...., misschien verlangt ie er zelfs naar om weer aan het front te komen, om weer te vechten.

En een zachte stem in majoor's binnenste onder de correcte, dichtgeknoopte jas, scheen te zeggen:

— Laat 'm vluchten, Boedaert, het is een mensch als jij, geen misdadiger, een gevangene door toeval, een ongelukkig slachtoffer van het noodlot....

Maar de zwemmer had nu de kant van de vestinggracht bereikt. Hij trachtte ineens zich erop te heffen, doch die inspanning was na de vermoeienis van het snelle zwemmen schijnbaar te veel, tenminste hij rolde terug in het water. En na den zachten plomp, die dat veroorzaakte, bleef hij eenige minuten angstig om zich heen zien of niemand het gehoord had. Maar op het fort bleef alles rustig en dus heesch hij zich nu op den wal en begon snel het pakje te ontvouwen. Boedaert had hem nu herkend: het was een kleine magere, piepjonge, Belgische luitenant, een zwak en stil kereltje. En de majoor bedacht in een vlag van medelijden hoe dikwijls dat ventje dien winter ziek was geweest: dat koude bad zou hem geen goed doen. En ook bedacht hij zich hoe hij zelf extra versterkende middelen voortdurend aan het nietige mannetje had doen verstreken om hem een beetje aan te sterken....

Maar, wat donder, die versterkende middelen, die hij gegeven had, die benutte die zwakke nu, logisch geredeneerd, om den majoor zelve een loer te draaien door te ontvluchten. Ineens zag hij weer de scène van het onderhoud vóór zich met den generaal, dat noodwendig op deze ontvluchting moest volgen en toen werd de majoor weer zoo rood-kwaad, dat ie bruusk een paar stappen naar voren deed... en... weer angstig en zoo stil mogelijk zijn passen inhield.

Want de kleine gevangene was, voor hij zich aan ging kleeden, op de knieën gevallen in het gras en lag daar nu naakt en wit, beschenen door de allerlaatste gangen van de zon, en bad. Majoor Boedaert kon niet veronderstellen wat hij bad. En misschien wist hij het zelve niet eens. Of hij dankte voor zijn tot zoover geslaagde vlucht of smeekte om hulp voor zijn verdere ontsnapping, majoor Boedaert zou het niet hebben durven zeggen, maar hij was heel geroerd. Het arme kereltje, dat daar lag te bidden, meende zelf dat hij God aanriep, maar majoor Boedaert was, en misschien niet ten onrechte, van meening dat hij op dit moment, meer directen invloed op het slagen van de vlucht had, dan onze Lieve Heer.

Hij voelde zich grooter en beter worden, toen hij vast, maar dan ook vast besloot om hem te laten ontsnappen. En hij werd bijna ongeduldig, toen het naakte figuurtje nog langer in het gras geknield bleef liggen.

Hij wilde nu teruggaan naar het fort en zeggen, dat hij iets vergeten had en dan met een lateren trein naar de hoofdstad gaan en dus telaar aan het vriendendiner verschijnen. Ja, majoor Boedaert was stellig besloten deze goede daad te volvoeren. En de kleine Belg zou ontvluchten, en bij vrouw en kinderen terug keeren en een gelukkig mensch zijn. En nooit zou hij weten, dat het alleen van den majoor had afgehangen, of hij was weer opgeborgen en nog strenger bewaakt. Later, na het einde van den oorlog, kon de majoor hem misschien eens een brief schrijven

Foto Bariels.

OPN. III. DE SPIN WIKKELT DEN SPRINKHAAN IN. UIT HAAR ACHTERLIJF DRINGT BANDACHTIG EEN BREEDE STROOK VAN SPINRADEN, WAARIN DE PROOI REEDS ZOODANIG IS GEHULD, DAT ZIJ NIET MEER TE HERKENNEN IS. DOOR HET OMDRAAIEN VAN HET INSECT OM HAAR AS IS ER EEN GROOT GAT IN HET WEB ONTSTAAN.

Foto Bariels.

OPN. IV. DE SPRINKHAAN HANGT, GEWIKKELD IN DE WITTE SPINMASSA, ALSEEN ONKENBAAR PAKKET IN HET NET TUSSEN TWEE GROOTE GATEN. DE KRUISSPIN ZIT EVEN BOVEN HET MIDDEN OP HAAR LOOPDRAAD.

Tusschen de opnamen I en II liggen ongeveer 3, tusschen II en III ongeveer 1 en tusschen III en IV ongeveer 2 minuten. (2/3 van de ware grootte).

KRUISSPIN BIJ DE VANGST.

om te zeggen, dat hij zijn vlucht had gadeslagen, want majoor Boedaert was ook maar een mensch met al zijn kleine ijdelheden, en hij vond het toch wel jammer dat zoo'n goede daad zoo geheel voor de wereld verloren zou gaan.

En terwijl de majoor nog zoo voortmijmerde als een goedhartig, oud heer dat kan doen in den schemer van een zachten Februaaridag, zei een harde stem, de stem van een korporaal van de patrouille, naast hem:

— Als de majoor goedvindt, za'-me-n'em eerst twallet late maken, en dan inpikke, nietwaar jongens?

Dit laatste tegen de soldaten van de patrouille. De jongens grijnsden en de majoor rilde even. Maar dien avond was hij op tijd aan het vriendendiner. E. VAN LIDTH DE JEUDE.

DE HERVORMDE RENAISSANCE-KERKEN IN NEDERLAND, als zelfstandige bouwwerken gesticht.

I. DE KERKEN VAN OUDSHOORN, 'S-GRAVELAND EN HAARLEM.

DE middeleeuwsche kerken en kathedralen, welker torenspitsen weleer wegwijzers waren voor hen, die dikwijls op ongebaande wegen steden en dorpen wilden bereiken, houden onze onverdeelde aandacht levendig en zullen dit ook door alle eeuwen heen blijven doen. De beteekenis dezer bouwwerken als monument is onverzwakt gebleven, al hebben de Hervormden, deze Godshuizen naar hunnen eeredienst inrichtend, bij de meesten de werking van het geheel verkleind. Het is een hoogst verblijvend teeken van onzen tijd, dat aan de bouwkunst, de moeder aller kunsten, meer en meer belangstelling wordt geschonken; het onlangs te Amsterdam gehouden kunstcongres is hiervan een sterk sprekend teeken, dat aanspoort tot vermeerdering van onze kennis op bouwkundig gebied. Het ligt heden daarom op onzen weg de vormen, welke ons omgeven, met opgewektheid en ernst gade te slaan en onderling te vergelijken, niet slechts de nieuwste gebouwen en meubelen, maar ook die uit verleden tijden. Er ligt daarom niets gezochts in om uwe aandacht te vragen voor die kerkgebouwen, welke door kleineren omvang en dikwijls door afgelegen ligging bijna in vergetelheid zijn geraakt, de zeventiend' eeuwse Hervormde kerken, als *zelfstandig bouwwerk* ontstaan en dus niet gesticht op de grondvesten van middeleeuwsche godshuizen. Het blijft voor

onze beschaving van waarde ook deze gebouwen van naderbij te bezien, al worden ze door grootere artistieke kracht, door bredere uitdrukking en vooral door dieper sentiment door de middeleeuwsche verre overtroffen. Die Hervormde kerken, — kleine en groote — de meeste in den bloeitijd der Renaissance ontstaan, zijn in aantal ongeveer vijfendertig. Om nu met juisten blik deze kunstwerken naar waarde te schatten en van de stemming en de bekoring te genieten, wordt een onvoorwaardelijk vereischte, dat elke neiging tot vergelijken met de waardevollere gewrochten van weleer streng worde onderdrukt. In die dagen dat de aandacht op de zeventiend' eeuwse Hervormde kerken is gericht, wordt geene middeleeuwsche kerk bezocht. Eén voorbeeld uit vele. Bij het bezien der aantrekkelijke Westerkerk, in den Renaissancetijd te Amsterdam gesticht, — waarvan de slanke toren blijvende bewondering opwekt, worde aldaar de Nieuwe Kerk, een middeleeuwsch bouwwerk, niet bezocht. Eene zekere beheersching van kunstgenot en kunstvreugde wordt dus weleens, en ook hier, voor een korte wjl voorschift en wet: dit valt te gemakkelijker bij herinnering aan de beheersching, welke groote mannen toonden. Uit eigen berichten van Goethe toch is het bekend, dat de staatsman-dichter van Weimar nimmer meer dan één stuk in 't jaar van Shakespeare las, overtuigd van de ondergeschiktheid van zijn genie aan dat van den grooten Brit. Goethe toch laat op acht en zeventig-jarigen leeftijd over Shakespeare zich in de volgende merkwaardige woorden uit: „Shakespeare, wie das Universum, das er darstellt, bietet immer neue Seiten und bleibt am Ende doch unerforschlich". Waarschijnlijk overviel den Duitschen dichter bij het genot van Shakespeare's werken

onwillekeurig een gevoel van verslapping, hinderlijk aan zijn eigen scheppen.

DE KERK TE OUDSHOORN.

Halt schipper, halt, halt. Ik was namelijk met eigen vaartuig van Leiden uit den Ouden Rijn opgevaaren om rustiger en beter de welvarende streek te bezien. Het schilderachtige van den stroom bij deze breede bocht gaf mij aan, dat het kerkje aan den rechteroever op een vijftigtal meter afstand van den waterkant gelegen, dat van Oudshoorn moest zijn. Uitgestapt, verhoogde de kennismaking met den heer W. M. C. Regt aldaar, die eene grondige studie van dit Godshuis 1) maakte, het genot van het sympathieke en mooie interieur, dat in artistieke waarde overtreft het uitwendige van het kerkje, in 1663—1665 gebouwd door Jhr. Cornelis de Vlaming, heer van Oudshoorn en ingewijd op 18 October 1665. Dit kruiskerkje, waarvan de stemming wordt verhoogd en beheerscht door het gedempte licht van zeventien ramen, alle versierd met cartouches, guirlanden en met familietekens van adellijke en patricische geslachten in gekleurd glas, steekt boven de meeste zeventiend' eeuwse Hervormde kerken uit. Een mooi orgel van 1783, ongeschonden bewaard gebleven, sluit in vorm en afmetingen harmonisch aan 't geheele interieur aan. Daartegenover staat de preekstoel, waarvan de werking helaas door niet gelukkige restauratie is verkleind; ook zijn de meeste banken en meubels uit den tijd van de stichting der kerk verdwenen. Maar dit vermindert den indruk, welke het

geheel uitoefent, niet, zoo zeer intiem is de door den bouwmeester bereikte stemming. Dat piëteit en kunstzin ook nù het kerkje ten goede komen, bewijzen de zaakkundige restauratie der ramen, de artistieke inrichting der elektrische verlichting en de schoone vorm der gebeeldhouwde afscheiding voor den preekstoel. Het is een lust voor 't oog er te toeven, te meer daar de stilte door niets wordt gestoord. De lichtkronen hebben den ouderwetschen statigen vorm behouden, daar de elektrische geleidingen niet om, maar door de draagstangen zijn aangebracht, aan welke de koperen kogels, — de aansluiting der deelen dezer stangen bedekkend, — gespaard bleven. De wanden tot aan het fries zijn wit getint (eene roomachtige kleur ware verkieselijker geweest); de houten met emblematische tongewelven zijn van rustig grijze tint. Twee dezer gewelven zijn versierd met de wapens van Cornelis de Vlaming van Oudshoorn en van zijne echtgenoot. De vele relaties, over welke de stichter van het Oudshoornsche kerkje, de heer Jhr. C. de Vlaming van Oudshoorn en Gnephoek beschikte, kwamen aan zijne stichting zeer ten goede. Geboren te Amsterdam in 1613, alwaar vele en gewichtige betrekkingen door hem werden vervuld,

is het hem misschien niet al te moeielijk geweest om de sympathie voor dit kerkgebouw bij velen op te wekken. Zooals reeds opgemerkt werd, toont de kerk niet minder dan zeventien versierde in gekleurd glaswerk prijkkende ramen. Daar zoo rijke schenkingen tot de uitzonderingen behooren, moeten de milde gevers hier worden vermeld. De degelijke studie van den heer W. M. C. Regt, van wien binnenkort een nieuw boekje over de geschiedenis dezer kerk verschijnt, stelt ons hiertoe in staat.

De hoofdingang in het westelijk front binnengaand keeren wij ons naar links en vervolgen de rij der zeventien schoone kerkraden, uitvoerig door den vorscher omschreven.

Raam No. 1. Geschonken in 1670, draagt dit opschrift: Van de Ambagten van Oudshoorn en Gnephoek; het bevat de namen en wapens van het bestuur der kerkelijke gemeente.

Raam No. 2. Met opschrift: De Heer Vincent van Bronckhorst, Ouschepen en Raedt der Stadt Amsterdam. Anno 1671. Het midden van dit raam wordt ingenomen door een alliantiewapen, waarvan het mannelijk schild het wapen van genoemden van Bronckhorst en het vrouwelijke (ovale) schild, dat van zijne echtgenoot, Elisabeth Cornelia Pann, voorstelt.

Raam No. 3. De eereplaats op dit raam, dat tot opschrift zou kunnen voeren „de Admiraliteit van West Friesland 1670" wordt ingenomen door een groot wapen, met onderschrift: „Mercature Viget Patriae Tutamino Nostro, 1670". Het wapen zelf is dat van Westfriesland.

Raam No. 4. Geschenck van de Admiraliteit van Amsterdam in 1669. De eereplaats wordt ingenomen door een groot wapen, dat voorstelt: De Hol-

1) De Hervormde Kerk te Oudshoorn uit een heraldisch oogpunt bezien door W. M. C. Regt. — Genealogisch en Heraldisch archief. Rijswijk, 1900. (Niet in den handel).

Foto C. Steenberg.

DE HERVORMDE RENAISSANCE-KERKEN IN NEDERLAND.

DE KERK TE OUDSHOORN.

landsche leeuw in den Hollandschen tuin, met onderschrift: „Sic Tines Nostros Legos tuta mur et undas 1669”. Dit wapen is omgeven door dertien andere.

Raam No. 5. Het hoofdwapen is dat der stad Leiden, met onderschrift „Urbis Coss” (Burgemeesters der Stede). Anno 1669. 1)

Raam No. 6. Onder een groot alliantiewapen bevindt zich het opschrift: „De Heer Jacob van Harincarspel, in syn leeven Scheepen en Raadt tot Amsterdam. Gecommitteerde Raadt ter Admiraliteyt in 't Noorder Quartier, en Mevrouw Margreta van Outshoorn, 1667”. Het geheel is vergezeld van acht benoemde kwartierwapens. De geslachtslijsten van Jacob van Harencarspel en Margareta de Vlaming van Outshoorn zijn door den schrijver der studie over de kerk te Oudshoorn vermeld.

Raam No. 7. Geschenk van den ambtgenoot van Huygens, Laurens Buysero en zijne echtgenoot, 1667.

Raam No. 8. Het wapen van Prins Willem Hendrik, — geboren 14 November 1650 te 's Gravenhage —, geschenkt door hem in 1667.

Raam No. 9. Dit raam geplaatst boven den predikstoel, bevat de wapens der stemhebbende steden van Holland. Behalve het wapen van Holland zijn echter alleen afgebeeld: de wapens van Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven en Brielle.

Raam No. 10. Draagt alleen tot opschrift „Rhijnlandt 1667”.

Raam No. 11. Met opschrift: „De Heer Gerard Bicker, Heer van Swieten, Hoogheemraedt van Rhijnlandt, tegenwoordigh Gedeputeerde ter Auditie van 's Gemeenelands Rekeningen van Holland & a. — „Vrouwe Cornelia Bickers, Vrouw van Swieten. Anno 1666”. Waarschijnlijk is dit het eerste glas, dat aan Oudshoorns kerk werd geschenkt.

Raam No. 12. „De Heer Willem van Ruytenburgh, Heer van Vlaardingen en Vlaardingen-Ambacht, Scheepen en Raad der stad Amsterdam en Mevrouw Alida Jonckheyn, Vrouwe van Vlaardingen en Vlaardingen Ambacht. 1667”.

Raam No. 13. „De Heer Reynier Pauw, Ridder, Heer van Nieuwerkerk en Schalkwijk, Dijkgraaf en Bailliu van Amstelland en van de Waarschappij van de Hooge en Zoute Zeeburg, 1667”.

Raam No. 14. Geschenkt in 1666 door Burgemeesters en Raden van Amsterdam. Het toppunt van dit venster wordt ingenomen door het wapen Amsterdam.

Raam No. 15. „Jonkh. Dirck van Oudts Hoorn, Balliu en Dijkgraaf van Amstelland en Dijkgraaf van de Hooge Zee Burch en Diemerdiijk. 1667”. De schenker van dit glas was de broeder van den stichter der kerk.

Raam No. 16.

„Vier Maaghten hier bij Een
Die Geven tsam dit Glas,
Ter Eeren van Gods kerck
En om het volck te lichten.
Godt wil haer teere Jeucht
Hierdoor sijn leer soo stichten
Dat Ider worden mach
Als Dorcas Eertijts was”.

Anno 1671.

De vier milde geefsters waren: Maartje (Maertje) Willems van Tol; Neeltje Jans van Tol, Maartje Jans van Tol; Eechyen Aagje Jans van Tol.

Raam No. 17. „Van de Ambagten van Outshoorn en Gnephoek. Anno. 1670”. De eereplaats is ingenomen door het alliantiewapen van den schout en zijne echtgenoot. Daaromheen bevinden zich de wapens van ambachtsbewaarders, schepenen en van den koster-schoolmeester.

De geslachtslijsten der schenkers met die hunner echtgenooten zijn van elk venster door den Heer W. M. C. Regt uitvoerig vermeld; alle wapens in onderdeelen omschreven en de kleuren aangegeven.

Voor uitwijding over de Rouwborden, Grafzerken, Grafmonumenten en Grafkelders ontbreekt hier helaas de plaats.

Dit schoone kerkgebouw werd alom bekend. Voorname personen stelden er prijs op, dat hun huwelijk te Oudshoorn werd gesloten. Van bijzonder belang voor de gemeente werd het huwelijk op 12 Juli 1684 tusschen de dochter van den ambachtsheer, Maria de Vlaming van Outshoorn en Pieter Baron van Reede tot Nederhorst. Door dit huwelijk ging de heerlijkheid Oudshoorn over in de familie van Reede, die zich sedert van Reede van Oudshoorn noemt en nog heden de ambachtsheerlijke rechten uitoefent. In 't begin der negentiende eeuw was Pieter Adriaan Baron van Reede, ambachtsheer; hij was te Leiden woonachtig. Wat de ambachtsheerlijkheid zelve betreft, wordt vermeld, dat zij reeds in 1300 eene bezitting van de Heeren van Outshoorn was. De met wapens en emblemen in gekleurd glas versierde zeventien ramen, hadden eeuwen door, ook door onzaakkundige restauratie, veel van de oorspronkelijke schoonheid verloren. Eene gelukkige gebeurtenis is het feit, dat de waardeering van het kerkje onverzwakt bleef, zoodat voor eenige jaren door liefdadige giften eene belangrijke som bijeen werd gebracht om aan den bekenden artiest te Delft, den heer Jan L. Schouten, de opdracht te kunnen geven voor een juist en stijlvol herstel van alle venster-ramen. Dit waardvolle werk had plaats van 1903 tot 1908. Op 17 October 1915 werd het tweehonderd en vijftig-jarig bestaan der kerk te Oudshoorn plechtig herdacht.

* * *
In deze oorlogsjaren waarin de Hollander ertoe komt, zijn land met zijne vele kunstschaten nader te bezien, zal naar wij hopen ook de streek Leiden-Gouda worden bezocht. Voor Alphen vertoont zich de torensplits van het Oudshoorn kerkje. Een bezoek stelt niet te leur. En ligging, en intérieur pakken ons gevoel voor natuurschoon en kunst. Heeft men

daarbij het voorrecht door den heer W. M. C. Regt, die dicht bij de kerk woont, te worden ingelicht en rondgeleid, dan zal een ieder hem erkentelijk zijn voor het vele, door moeilijken arbeid en zaakkennis over het kerkje aan 't licht gebracht. Wij blijven hem dankbaar, dat wij uit deze degelijke bron voor dit opstel mochten putten.

(Wordt vervolgd).

J. H. SCHORER.

1) Raam 1—5 kan men aanschouwen op de afbeelding hieronder.

Zeer korte Oorlogsverhalen.

Er zijn merkwaardige bevindingen gepubliceerd over de uitwerking van het kanongebulder op verschillende dieren, waar dat zoo lang reeds weerklinkt over eenzelfde uitgestrekt gebied.

Aan het westelijke front zag men de meeste in 't wild levende viervoeters allens de wijk nemen naar rustiger gebied. Ze weken uit naar Luxemburg, Zwitserland en de Fransche of Belgische gewesten ver uit de vuurlijn gelegen.

Het zwarte wild, nl. het everzwijn, de das en de beer, bleek het eerst aan den haal te gaan. Daarop volgden ree en hert al spoedig, doch wel opmerkelijk is, dat de haas, het spreekwoordelijk schuwe en bange dier, zijn gewone verblijfplaatsen bleef behouden.

Zoo namen ook de grootere vogels als veldhoeders, fazanten, wilde eenden en zeearenden ras de wijk, toen het zware geschut begon te spreken, terwijl de zangvogels, leeuwerik, lijster en vink met name, getrouw bleven aan hun nestplaatsen vlak bij het oorlogsrumoer en kanongebulder. Ook uilen, valken, sperwers en kraaien verhuisden niet, waarmede de met oorlogsverwoestingen gepaard gaande toename van muizen, ratten en aas wel in verband zal staan. Uit vroeger eeuwen is in den volksmond nog de verschijning van wolventroepen als een der geduchte oorlogslagen overgebleven.

Daarom vreesde men ook bij den cultuurterugval in Oost-Europa gedurende deze oorlogsjaren een terugkeer van wolven op terrein, waaruit men ze voorgoed verdreven waande. De winterveldtochten hebben echter bewezen, dat de wolven respect voor het knallen en brommen van schiettuig hebben aangeleerd, want ze hielden zich verder dan ooit buiten het thans door den oorlog bezette gebied.

* * *
In Zwitserland worden de uit het landbouwbedrijf afkomstige, gemobiliseerde mannen, als onmisbaar voor de huishouding van den staat, evenals bij ons zooveel mogelijk in het genot van verlof gesteld. We lazen een afdrukje van het verzoek eener boerin aan den opperbevelhebber om landbouwverlof voor haar echtgenoot. Het begon aldus: — Waarde Heer Generaal! Onze koeien staan op stal tot den buik in de mest en mijn man is in militairen dienst. Is dat nu broederliefde?

* * *
Wie aan het oostelijke, Duitsche front de kwartieren te velde bezoekt, zal in menig verblijf een eigengemaakte weegschaal aantreffen, waarvan de eene schaal bestaat uit elf stuks bijeengebonden geweerpatronen. Dit instrument geeft vrij nauwkeurig het maximumgewicht aan, waaraan de veldpostzendingen moeten

Foto C. Steenbergh.

DE HERVORMDE RENAISSANCE KERKEN IN NEDERLAND.
EEN VIJFTAL GEKLEURDE RAMEN IN DE KERK TE OUDSHOORN.

Foto C. Steenberg.

IN DE SCHAPENDUINEN BIJ BLOEMENDAAL.

voldoen. Dit gebruiksvoorwerp bewijst, dat er geregeld postpakjes worden verzonden naar de verre verwanten thuis. In de eerste oorlogsjaren werden alle kartonnen doosjes, welke de veldpost naar de menschen aan het front bracht, doorgaans weggesmeten; thans worden ze zorgvuldig bewaard om te dienen bij gevulde terugzending.

Waren eens de aankomende posten zwaar en breed, terwijl de vertrekkende postzakken opmerkelijk slap waren, tegenwoordig zijn de laatste van stevigen omvang. Gedurende de rusttijden aan het Poolsche front zamelen de soldaten in de dichte bosschen ijverig eetbare paddestoelen in en drogen die in de zon. Bij de loodsen ziet men meermalen op zonnige dagen groote draadramen opgesteld, waarop ieder zijn oogst zorgvuldig droogt om in een postpakje een flinke hoeveelheid eetwaar huiswaarts te kunnen zenden. De nazomer levert ginds enorm groote hoeveelheden paddestoelen op en enkele regendagen kunnen soms weer nieuwen, rijken oogst in luttele dagen doen verwachten, tot de vorst invalt en eensklaps een einde maakt aan deze vlijtig beoefende inzameling van levensmiddelen.

Men denke niet, dat een ^{*}volk als de Bulgaren achterlijk zou zijn wat sport betreft, met name aan de turnsport wordt er algemeen veel gedaan en deze lichamelijke opvoeding der jeugd blijkt thans voor de gevechtswaarde der Bulgaarsche troepen een voorname factor. De gymnastiek heeft zich van de school uit een

Foto C. Steenberg.

IN DE SCHAPENDUINEN BIJ BLOEMENDAAL.

weg in het volksleven gebaad. Niet enkel in de steden, ook ten plattelande, zelfs in de hooggelegen bergdorpen vindt men ginds inrichtingen voor gymnastiekclubs, welke meest op Duitsche leest zijn geschoeid en die hun toestellen uit Duitschland of Oostenrijk laten komen. Een goed georganiseerd verbond vat de clubs samen en de „Junazi" in hun roode sportblouses slaan een goed figuur in het eigen land en waar zij in het buitenland uitkwamen. Een duizendtal Bulgaarsche turners hebben o.a. voor enkele jaren in Bucharest den stoot gegeven tot sportwedijver daar te lande, terwijl voor een paar jaren hun verschijning op een verren tocht naar Agram een groot sportsucces was.

Een Duitsche ^{*}kapitein lag met zijn compagnie een halfuurtje van een bezette Fransche stad en het viel hem op, dat deze plaats op zijn manschappen een bijzondere aantrekkingskracht scheen uit te oefenen. Bij navraag bleek hem, dat daar in zekere herberg een best biertje werd geschonken en het duurde niet lang of ook de compagniescommandant kon den lust niet weerstaan om met dit gerstenat eens kennis te gaan maken, al genereerde hij zich ietwat daarvoor.

In de hoofdstraat van het stadje aangekomen keek hij links — rechts om zich

heen. — Waar zou die zoo warm aanbevolen bierknijp nu te vinden zijn?

Hij besluit een infanterist aan te klampen: — Hé! zeg me eens vriend.... er moet hier in de buurt ergens.... hm....

— O zeker, Herr Hauptmann, jawel! Daar links den hoek om en dan het tweede huis! G.

DE SCHAPENDUINEN.

Eenige dagen geleden brachten de dagbladen ons het droevige bericht, dat het mooie plekje bij Bloemendaal, bekend onder den naam Schapenduinen en toebehoorende aan Jhr. Mr. E. H. L. Teding van Berkhout en zijne zuster, verkocht wordt zonder dat voorwaarden ten opzichte van de bestemming zijn gesteld. Er is alle reden om te vreezen, dat dit hoekje ongerepte natuur tusschen Duinlustpark, Krullenlaan en Dennenweg villapark zal worden....

De Schapenduinen zijn een overblijfsel van het buitengoed Wildhoef, waar in den aanvang der 19de eeuw proeven schijnen genomen te zijn tot veredeling van het inlandsche schapenras, vandaar de naam. Vroeger werd dit bekoorlijke plekje druk bezocht; naderhand werd de vrije wandeling gesloten, omdat het publiek zich niet behoorlijk wist te gedragen. Voor hen, die een wandelkaart aanvroegen, die zelden werd geweigerd, bleef de toegang echter open.

Eenige jaren geleden is een mooi gedeelte der Schapenduinen misbruikt als bouwterrein voor het gesticht Meerenberg en werd het plan gevormd, alles tot een tuinstad te maken. Wij hebben toen onze waarschuwendende stem verheven en den wensch uitgesproken, dat verdere mishandeling van de Schapenduinen zou worden voorkomen.

De mishandeling dreigt thans weder. Caveant consules!

Laat er iets van het Bloemendaal van de Génestet overblijven!

Ode aan de Karnemelk.

't Is of we Schmier zaliger citeeren, maar we schrijven slechts een versje af, dat ook om zijn plat Hamburgsch dialect wel aardig is. 't Stond te lezen in een Hamburgsche melkinrichting in de Michaelis-strasze:

Drinkt Bottermelk!
De Ber gift Slag, de Win gift Gicht.
De Branntwin Kopper int Gesicht.
De Porter uns dat Blood verdickt,
Champagner gor de Been uns Knickt.
De Grog mokt dumm, de Kaffee blind,
De Tee mokt uns de Kraft toi wnd.
Dat, wat de Minsch noch drinken kann,
Is Bottermelk, de nährt den Mann,
Mokt frisch dat Hart, den Liv uns rein,
Un klar den Kopp, un flink de Bein,
Blosz Bottermelk! G.